

UTDRAG FRA DEN LESIKRYPTISKE ENCYKLOPEDI

Ektoplasma (gre. ektos + plasma). Ekstrafysisk slimete substans som leges av et vital med det indelste. I år 1900 ble det funnet at ånden har noe å kje sin ulegemlige kropp i. Det er også blitt tenkt som stoffet hvorav engler er laget, og som selve det åndelige stoff. David Malmer for eksempel foreslår i *The conscious mind* om hvorvidt ektoplasmiske engler er kompatible med en verden lukket under fysiske lover.

Emerose (eng. emerald + rose). Disjunktiv og temporalt betinget gjenstand. X er en emerose hvis og bare hvis den er en smaragd før t og en rose etter t . Predikatet «er emerose» gjelder for alle smaragder observert før t og alle roser observert etter t . Emeroser og deres like oppsto i og med Nelson Goodmans bok *Fact, Fiction, Forecast* fra 1954, der han utlegger «the new riddle of induction».

Hume oppdaget den gamle gåten. Han påpekte at fortidige observasjoner ikke legger logisk bånd på fremtidige hendelser, og foreslo at induksjon blott var en menneskelig vane hvis skinn av nødvendighet skyldes menneskets svakhet for gjentakelser. Goodman hevder at den tradisjonelle tilnærmingen til Humes observasjon er forvirret. Problemet ligger ikke i at induktiv praksis mangler berettigelse eller at induktive konklusjoner ikke kan bevises deduktivt. Slike bekymringer misforstår hva induksjon er: Induksjon er en undersøkelsesform atskilt fra deduksjon, som følger egne induktive regler. Hvis man spør etter reglenes berettigelse er svaret at induktiv *praksis* berettiger de induktive reglene. Denne sirkelen er godartet ifølge Goodman, og langt på vei å foretrekke fremfor berettigelse gjennom selvinnløsende aksiomer eller menneskesinnet uavvendelige tilbøyeligheter.

Uheldigvis har induksjonspraksisen en reell defekt: Observasjoner av grønne smaragder før fremtidig tidspunkt t , gir støtte til hypotesen «alle smaragder er grønne», men de gir også støtte til hypotesen «alle smaragder er grue». Grue er et disjunktivt predikat definert som gjeldende for alle ting observert før t hvis de er grønne, og for andre ting hvis de er blå. Etter denne modellen finner man induktiv støtte til en hvilken som helst predikasjon. Eksempelvis berettiger smaragdobservasjoner før t også predikasjonen om at alle senere observerte roser vil være blå, fordi observasjoner av grønne smaragder før t bekrefter hypotesen «alle emerose er grue», hvilket tyder på at roser etter t vil være blå. Gjennom presis definisjon kan enhver observasjon gi støtte til hva som helst.

Goodman formulerer problemet som hvordan man skal skille mellom lovmessige og vilkårlige hypoteser. Siden induksjon ikke forstås som mer enn en praksis blant flere, gjelder det å forstå *hvorfor* noen hypoteser vinner støtte gjennom sine positive instanser, og andre ikke gjør det. Å utdefinere predikater som «grue» ettersom de tar utgangspunkt i det rent kvalitative «grønn» og henviser til temporal posisjon virker ikke, for hvis man definerer «grønn» gjennom «grue», tilkommer disse egenskapene «grønn» ikke «grue». Spørsmålet om hvorfor vi liker «grønn» og ikke «grue» gjentar seg dermed.

Goodman foreslår å atskille lovmessige fra andre hypoteser ved å undersøke predikatene de betjener seg av. Hypoteser som bruker predikater bedre befestet i praksis har rang foran konkurrerende hypoteser. Selv om «alle smaragder er grue» er like godt støttet av observasjon før t som «alle smaragder er grønne», regnes den ikke som lovmessig fordi predikatet «grønn» er bedre befestet i praksis enn «grue». Alternativt kan man si at grønn-hypotesen mer umiddelbart lar seg bekrefte av sine positive instanser: For så vidt som dens konsekventpredikat – «er grønn» – strukturelt svarer til antesedentpredikatet – «er smaragd» – har den induktiv førstrett. Donald Davidson tolker Goodman i denne retningen. Tatt i betraktning at «grue» er utgangspunkt like godt som «grønn», kan ikke Goodman godta tolkningen. Han må si at «grønn» har forrang på grunn av praksis, ikke dets overensstemmelse med det antesedente predikatet. R. H.

Endeterminisme (gre. lat. Endoterm + terminus). Den eskatologiske (se egen oppføring) oppfatningen om at verden gradvis og ufravikelig blir kaldere idet all varme trekkes mot ett endepunkt identifisert med Gud. Verden vil nå sin ende ikke i en majestetisk konflagrasjon, men en treg, kald døen hen. Endeterminister er gjerne letargiske individer; som levende prøv på sin overbevisning lar de seg sjelden bevege til hurtig handling eller deltakelse i langsiktige prosjekter.

Eskatologi (gre. eschaton + logos). Læren om den siste tid. Man snakker gjerne om at et livssyn har en eskatologi i betydningen at det forstår tiden lineært og terminerende. Eskatologien omfatter også hvorledes tiden ender og hvilken plass mennesket har der.